

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОСВІТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНО ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто педагогічні особливості використання інформаційних технологій при вивченні загально правових дисциплін. Визначено сутність поняття «інформаційні технології освіти»; розглянуто взаємозв'язок з поняттями «інформаційно-комунікаційні технології», «засоби навчання». Виділено особливості інформаційних технологій, які сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів (інтерактивність, забезпечення зворотного зв'язку, інтелектуальність). Обґрунтовано можливість використання інформаційних технологій для розв'язання складних навчально-пізнавальних завдань, які не можуть бути реалізовані традиційними засобами навчання. Показані можливості інформаційних технологій у контексті розвитку комунікативної та інформаційної компетентності студентів. Наведено приклад використання WebQuest завдань при вивченні загально правових дисциплін.

Ключові слова: інформаційні технології освіти, педагогічні особливості, загально правові дисципліни, студенти.

В статье рассмотрены педагогические особенности использования информационных технологий при изучении общеправовых дисциплин. Определена сущность понятия «информационные технологии образования»; рассмотрена взаимосвязь с понятиями «информационно-коммуникационные технологии», «средства обучения». Выделены особенности информационных технологий, которые способствуют активизации учебно-познавательной деятельности студентов (интерактивность, обеспечение обратной связи, интеллектуальность). Обоснована возможность использования информационных технологий для решения сложных учебно-познавательных задач, которые не могут быть реализованы традиционными средствами обучения. Показаны возможности информационных технологий в контексте развития коммуникативной и информационной компетентности студентов. Приведен пример использования WebQuest заданий при изучении общеправовых дисциплин.

Ключевые слова: информационные технологии образования, педагогические особенности, общеправовые дисциплины, студенты

У суспільстві сформовано соціальне замовлення на фахівців, які володіють методикою здобуття, обробки та систематизації знань. До того ж, фахівці відзначають, що сучасна «освіта повинна стати безперервним процесом, найважливішою частиною життя кожної людини, що забезпечує їй можливість орієнтуватися в безмежному океані інформації, адаптуватися до безперервних технологічних інновацій» і зрештою, одним із основних завдань інформатизації навчання виступає забезпечення комфортності існування особистості в умовах інформаційного суспільства. Ми вважаємо, що ефективним засобом вирішення цих освітніх завдань є використання інформаційних технологій.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що питання інформатизації освіти належать до числа актуальних проблем педагогічної теорії й практики та пріоритетних напрямів професійної освіти. Зокрема, у працях Б. Гершунського, Р. Гуревича, М. Жалдака,

Ю. Машбиця, І. Роберта та ін. визначено напрями й шляхи інформатизації освіти. Теоретичні засади та методологію використання ІТ в освітньому процесі було схарактеризовано Н. Анісімовою, Н. Апатовою, І. Захаровою, І. Ібрагімовим, О. Меньяйленком та ін. Інструменти й технології розробки навчально-програмних засобів інформаційних технологій запропонували О. Башмаков, В. Гура та ін. Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційних технологій схарактеризовані Ю. Жуком, П. Образцовим, В. Марігодовим, З. Сейдаметовою, А. Ундорезовою та ін. Проблеми використання освітніх ІТ у вищій школі в наш час в Україні вивчили Л. Гризун, В. Краснопольський, Г. Монастирна, Д. Таушан, С. Федорова та ін.

Інформатизація освіти відбувається в руслі загальної інформатизації суспільства. Її значення важко переоцінити – зокрема, американський педагог К. Керр називає її

четвертою «революцією в галузі методів навчання». Перша, на його думку, полягала в заміні вчителів-батьків професійними вчителями; друга – в заміні усного слова письмовим; третя – у впровадженні друкарського тексту. У трактовці інформатизації освіти деякі фахівці підкреслюють її практичний аспект, розуміючи як систему прийомів і форм педагогічної діяльності з використанням засобів інформаційних технологій. Інші акцентують теоретичний аспект, визначаючи інформатизацію як процес забезпечення галузі освіти методологією розробки й оптимального використання сучасних засобів інформаційних технологій.

Використане в нашому дослідженні поняття «інформаційні технології освіти» (ІТО) є найпоширенішим у пострадянській педагогіці аналогом англомовного терміну *computerized teaching technology*. Родове поняття інформаційні технології – це сукупність методів і технічних засобів збору, організації, збереження, обробки, передачі та представлення інформації, яка розширює знання людей і розвиває їх можливості з управління технічними та соціальними процесами. При цьому комп'ютерні технології розглядаються або як частина інформаційних, або як застарілий вислів, що витісняється терміном інформаційні технології. Схожі поняття – «інфокомунікаційні технології», «інформаційно-комунікаційні технології», під якими М. Жалдак розуміє «сукупність методів, засобів і прийомів праці, що використовуються для збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання різноманітних повідомлень і даних» [3].

У наш час хоча більшість авторів дефінують інформаційні технології освіти за допомогою категорій «засоби», «методи», «способи», «форми», «процеси». Проте термін «технологія» в словосполученні інформаційні технології освіти безумовно ширший за термін «засіб» («засоби навчання»). Обсяг цього поняття включає не лише програмне забезпечення (*software*), апаратні засоби (*hardware*), а й акти, процеси, способи, форми, методи роботи з інформаційними засобами в педагогічних цілях. Тому нам імпонує включення в цей категоріальний рядок терміна «середовище», здійснене, зокрема,

В. Меламуд, яка визнає інформаційні технології освіти предметно і комунікативно спрямованим навчальним середовищем, що залучає студента (курсанта) до навчально-пізнавальної діяльності [8]. У свою чергу, навчальне середовище розуміється, зокрема, як сукупність педагогічних умов і засобів. Погоджуючись з цим, ми робимо висновок, що властивості інформаційних технологій освіти постають чинниками навчання, спеціально створеними для досягнення освітніх цілей – підготовки високо кваліфікованих фахівців-правознавців.

До властивостей інформаційних технологій освіти, що забезпечують організацію та активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів (курсантів), можна віднести: 1) інтерактивність (у тому числі забезпечення тренінгового характеру навчально-пізнавальних завдань); 2) забезпечення зворотного зв'язку, у тому числі здійснення автоматизованого контролю, моніторингу, діагностування, 3) підвищення інтелектуальності освітнього процесу, зокрема шляхом: а) позбавлення суб'єктів викладання та учіння від репродуктивних дій та операцій, б) придатність до впровадження в навчальний процес складних навчально-пізнавальних завдань, в) використання глобальних інформаційних ресурсів, г) підвищення інформаційної компетентності користувачів інформаційних технологій освіти (і викладачів, і курсантів), д) забезпечення актуальності навчального контенту.

Другою дидактичною особливістю використання інформаційних технологій освіти є оптимізація зворотного зв'язку суб'єктів навчання та суб'єктів викладання їх засобами. Один із провідних вітчизняних фахівців Ю. Жук констатує, що використання ІТО не впливає на загальні властивості навчання, але вони «набувають іншого якісного змісту за рахунок можливості одержання та обробки в режимі реального часу зворотної інформації від суб'єкта навчання» [4].

І. Ібрагімов проаналізував завдання, що стоять перед системою зворотного зв'язку при використанні засобу ІТ: 1) визначення положення учнів у навчальному курсі та їх академічної успішності, 2) визначення умов взаємодії, 3) протоколювання навчальних

дій, 4) допомога студентам [5]. Відзначимо, що ці складові системи зворотного зв'язку спрямовані як на викладача, так і на здобувачів освіти (курсантів у нашому випадку).

Педагогічною властивістю ІТО постає їх придатність до впровадження складних навчально-пізнавальних завдань, які не можуть бути реалізовані традиційними засобами навчання. Зокрема, Є. Машбиць звертає увагу на можливість ІТО операцій з моделями, завдяки чому студенти можуть наочно представити й об'єкт пізнання, і результат власних дій.

З огляду на це, І. Лупан нагадує, що «деякі психологи та методисти пропонують ввести паралельно з принципом наочності ще й принцип моделювання як такий, що сприяє розвиткові теоретичного мислення». Дослідник робить висновок: «важко знайти більш придатний для моделювання інструмент, ніж комп'ютер» [6]. З цим погоджується низка експертів (Т. Хачумян, А. Осін). Останній, аналізуючи «педагогічні інструменти» ІТО, згадує «моделінг» – «імітаційне моделювання з аудіовізуальним віддзеркаленням змін сутності, виду, якостей об'єкта».

Крім сприяння вирішенню складних завдань моделювання, використання інформаційних технологій освіти здатне забезпечити вирішення складних комунікативних завдань. Т. Кудряшова доречно нагадує, що за своїм основним функціоналом мультимедійні засоби є інструментами швидкої передачі й обробки інформації. Це дозволяє ставитись до мультимедійних засобів навчання як до основного інструмента організації комунікативної взаємодії на занятті. Дійсно, в інформаційному суспільстві для спілкування люди все частіше використовують інформаційні технології. На думку К. Кречетнікова, актуальність використання ІТО не в останню чергу обумовлена забезпеченням ними «широкої зони контактів».

При викладанні гуманітарних дисциплін можливості ІТО з моделювання об'єктів вивчення певною мірою нівелюються, проте можливості комунікації безмежні. Використання глобальної інформаційної мережі може надати завданням із гуманітарних дисциплін якісно новий рівень, що демонструють можливості

запровадженої В. Гузеєвим технології ТОГІС, дидактичних прийомів e-Learning та методики створення Інтернет-уроків.

Мережу Інтернет сучасні фахівці розцінюють як «найбільш ефективний та економний засіб отримання інформації». Слід погодитись з висновком А. Кириленко, що переваги пошуку в мережі Інтернет полягають у тому, що він відбувається на базі щонайширшого кола джерел; є оперативним; має високу мобільність (тобто уможливує швидко зміну форм і методів вирішення задачі).

Ще однією властивістю інформаційних технологій освіти є сприяння розвитку інформаційної компетенції користувачів. Висновок С. Яцюка, що «основна увага в професійній діяльності майбутнього фахівця має бути спрямована на формування вмінь користувача ПЕОМ», тривалий час характеризував професійну освіту лише у технічних ВНЗ. Але сьогодні цей вислів доречно екстраполювати на галузь гуманітарної освіти, оскільки, на думку багатьох фахівців, в останні роки «відбувається поступова математизація і комп'ютеризація гуманітарних наук».

Сфера юриспруденції не є винятком. Так, серед обов'язкових вимог до компетенції юристів Н. Логінова називає володіння комп'ютерними методами збору, обробки та зберігання інформації. О. Васюк наголошує, що «в інформаційних потребах юристів є спільні ознаки із запитами інших категорій споживачів. Вони зумовлені процесами впровадження інформаційних технологій у сферу фахової діяльності, в той час як характерні особливості, специфічні ознаки цих потреб пов'язані з конкретною спеціалізацією та високою динамікою змін інформаційного і законодавчого простору».

Особливо важливою є інформаційна компетентність для фахівців правоохоронних органів, у тому числі й ОВС. На думку дослідників, «необхідною умовою застосування комп'ютерної техніки в правоохоронній діяльності є достатня кваліфікація випускників..., яка забезпечується використанням інформаційних технологій на різних етапах підготовки правоохоронців» [2]. Окрім загальних підстав для інформатизації системи МВС (за оцінками фахівців, в найближчій перспективі – «перехід ОВС на безпаперову технологію обробки

інформації)), дослідники виділяють додаткові чинники, що потребують високого рівня інформаційної компетентності працівників міліції, зокрема, поставлені перед ОВС «завдання з розкриття злочинів у сфері інтелектуальної власності й ІТ» [9]. Вітчизняний дослідник І. Паньонко відзначає, що «оперативність і якість розкриття злочинів залежить від уміння відшукувати та відповідним чином фіксувати інформацію, важливу для судочинства», тобто інформаційна компетентність.

Розглянемо властивості інформаційних технологій освіти, які сприяють підтриманню високої працездатності психіки під час роботи з ними.

мультимедійність

Такою властивістю є мультимедійність, яка за визначенням Є. Машбиця передбачає в ІТО різні види модальності подання інформації. Схожим терміном є медіаресурсність, що має на увазі використання всіх доступних форм представлення навчальної інформації: текст, зображення, анімацію, відео, аудіо. Науково доведеним вітчизняні дослідники визнають факт, що «візуалізація та наочність навчальної інформації на 30 % покращує засвоєння матеріалу». Іноді цю рису зводять до здатності одночасного (або почергового) впливу на основні сенсорні рецептори суб'єктів навчання – слух і зір. У такому випадку мова йде про полісенсорність.

У засобах інформаційних технологій освіти наочність представлена не лише статичною графікою, але й динамічною анімацією, відео. Динаміка застосування мультимедіа наближає загальне враження від навчального матеріалу до сприйняття об'єктивної реальності, яка ніколи не з'являється статичною. Цей чинник, у свою чергу, сприяє прояву мимовільної уваги, яка (згідно з висновками когнітивних психологів) з обов'язковістю концентрується на потенційно більш значущих стимулах.

Наступною дидактичною умовою підтримання високої працездатності психіки постає комфортність використання інформаційних технологій освіти – здатність забезпечення під час роботи з ними психологічного комфорту здобувачів освіти. Цей ефект забезпечується низкою характеристик: 1) потенційним інтересом

молодого покоління до комп'ютерних технологій (не в останню чергу обумовлений властивостями мультимедійності та інтерактивності); 2) непублічністю навчальних помилок та невдач; 3) позитивним підкріпленням академічних успіхів; 4) дружністю та зрозумілістю інтерфейсу, забезпеченням багатофункціональної допомоги при роботі з ІТО; 5) наявністю в контенті ІТО цікавого, ефектного, естетичного, навіть «модного» компоненту; 6) можливістю адаптувати під свої потреби темп, час роботи з інформаційними технологіями.

Серед рис інформаційних технологій освіти, що забезпечують комфортність взаємодії з ними, можна назвати можливість адаптувати під свої можливості темп, час роботи з ними. Ця особливість ІТО також може бути інтерпретована як диференціація та індивідуалізація навчання.

Завдяки гіпертекстовій технології «для комп'ютерного підручника характерна відсутність жорсткої фіксації матеріалу (послідовностей кадрів або фрагментів)». Завдяки цьому ІТО надає ступінь свободи у виборі глибини, послідовності, темпу вивчення. При цьому, на думку фахівців, які здійснюють апробацію засобів інформаційних засобів освіти, їх цінність залежить від забезпечення варіативності використання, та найвищої оцінки заслуговують засоби, що забезпечують орієнтацію на різні глибини вивчення матеріалу.

Одним з прикладів використання інформаційних технологій освіти при викладанні загально правових дисциплін є використання WebQuest завдань, які є дидактичним прийомом eLearning, який розроблений фахівцями ТОГІС (технології освіти в глобальному інформаційному середовищі).

При вивченні дисципліни «Конституційне право України» було розроблено систему [1] WebQuest завдань. Наведемо приклад такого завдання на тему: «Про новелізацію Конституції». Наведемо хід реалізації даного завдання. *Текст завдання:* «Конституція України вперше була змінена на восьмому році свого існування. В наш час широкі кола політиків та науковців обговорюють необхідність скасування конституційної реформи, або її продовження, або прийняття нової

Питання педагогіки

Конституції. Який вихід Ви бачите в цій ситуації?»

Підпитання: 1. Який порядок внесення змін в Конституцію України нею передбачений? 2. Як можливе прийняття нової Конституції? 3. Чим обумовлена необхідність конституційної реформи? 4. Яких формальних та змістовних вимог необхідно дотриматись під час новелізації Конституції України?

Рекомендації: а) визначте ключові слова для пошуку (чи слід їх змінювати на різних етапах розв'язання); б) знайдіть необхідну інформацію в мережі Інтернет; в) проаналізуйте й обговоріть знайдену інформацію; г) при необхідності – відкоригуйте ключові слова та повторіть пошук; д) сформулюйте висновок і обговоріть його (чи відповіли Ви на всі підпитання? Якщо ні – повторіть ще один цикл пошуку й обробки інформації).

Методичний коментар щодо передбачуваного педагогічного впливу завдання
(курсантам не доводиться)

Етапи	Формування знань	Формування умінь, навичок	Формування переконань, цінностей, моральних норм
Відповідь на 1 підпитання	Знання про порядок внесення змін до Конституції України	Уміння та навички інтерпретації правових норм, формально-юридичний аналіз «букви закону»	Важливість принципу законності
Відповідь на 2 підпитання	Знання про зміст рішень та висновків Конституційного Суду України, які стосуються прийняття нової Конституції України	Уміння та навички юридичного тлумачення, буквального та системного аналізу правових норм та інститутів	Нормативно-правові та право-інтерпретаційні акти потребують системного концептуального аналізу
Відповідь на 3 підпитання	Знання про недоліки юридичної техніки, колізії, прогалини Конституції України та здійсненої у 2004 році ревізії конституційних приписів	Уміння та навички порівняння різних правових позицій; юридичної інтерпретації з метою пошуку та усвідомлення «духу закону», системного концептуального праворозуміння	Конституція як фундамент правової системи повинна: встановити ефективну форму правління (щодо якої існують різні позиції та аргументи); володіти системною цілісністю, концепцією, які можна визнати як «дух Конституції»
Відповідь на 4 підпитання	Знання про пропозиції політиків, рекомендації правників щодо конституційної реформи в Україні	Уміння та навички: формулювання й аргументації власної правової позиції; публічної дискусії з правових проблем; адекватного сприйняття та рефлексії критики	Під час конституційної реформи повинно бути забезпечено консенсусне, проте некон'юнктурне розв'язання політичних конфліктів з урахування загальних принципів конституціоналізму та потреб суспільного розвитку

Можливі інформаційні джерела:

- сайт Конституційного Суду України;
- сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;
- сайт Верховної Ради України;
- сайт Міністерства юстиції України;
- інформаційний портал Харківської правозахисної групи;
- сайт Української Гельсінської групи з прав людини;
- сайт Європейської Комісії за демократію через право.

Авторитети, експерти, фахівці: Тацій В.Я., Погорілко В.Ф., Князевич Р.П., Грабовський С., Захаров Є.Ю., Теплюк М.О., Ющик О.І., Бабенко К.А., Колісник В.П., Сушинський О.І., Жук Н., Бедрій Р.Б., Кіреєв В.В., Гончар І., Бисага Ю.М., Белов Д.М.

Питання педагогіки

Таким чином, використання завдань Web-Quest, дозволяє «розгорнути» перед студентами (курсантами) проблемне поле, а вони повинні самостійно сформулювати відомі умови завдання; визначити необхідні, але невідомі відомості; знайти їх в мережі Інтернет; проаналізувати, обробити, узагальнити й обговорити виявлену інформацію; вирішити, наскільки з урахуванням знайдених відомостей поле завдання втратило проблемний характер. Ці операції студенти (курсанти) здійснюють у декілька циклів, кожного разу формулюючи

нові умови з урахуванням відшуканої інформації.

Отже, Web-Quest завдання яскраво демонструють можливості використання інформаційних технологій та їх педагогічний (навчальний) ефект при вивченні загально правових дисциплін, сприяють формуванню самостійності, стимулюють інтерес і мотивацію до навчання і професійної діяльності юриста, суттєво розширюють уявлення у галузі права та суміжних наук, розвивають творчі здібності майбутнього фахівця.

Література

1. Валеев Р. Г. Формування пізнавальної самостійності курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України засобами інформаційних технологій. – Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика проф. освіти. – Луганськ, 2013. – 376 с.
2. Дутка В. В. Інформаційні технології та їх роль у підготовці фахівців ОВС / В. В. Дутка, О. Я. Гейко, О. К. Чапор // Проблеми інформаційного забезпечення діяльності практичних підрозділів ОВС та впровадження інформаційних технологій в навчальний процес : Матер. наук.-практ. семін. – Л. : Львівський юридичний ін-т МВС України, 2004. – 242 с.
3. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання / М. І. Жалдак // Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К. : НМЦ ВО, 2004. – Спецвип. – С. 6-12.
4. Жук Ю. О. Системні особливості освітнього середовища як об'єкту інформатизації Ю. О. Жук // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – с. 35-37.
5. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения : учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений / И. М. Ибрагимов. Под ред. А. Н. Ковшова – М. : Изд. Центр «Академия», 2005. – 336 с.
6. Лупан І. В. Підвищення рівня теоретичних знань старшокласників на основі комп'ютерно-орієнтованої системи навчання алгебри і початків аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання / І. В. Лупан. – К., 2002.
7. Машбиц Е. И. Информационные технологии обучения и психологическое развитие молодежи / Е. И. Машбиц // Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: НМЦ ВО, 2004. – Спецвип. – С. 84-87.
8. Меламуд В. Э. Особенности, некоторые направления и тенденции применения информационных технологий в современном образовании / В. Э. Меламуд // Мир психологии. Науч.-методич. журнал. – 2006. – № 2 (38) – С. 242-243.
9. Фірман В. М. Застосування інформаційних технологій у підготовці працівника ОВС / В. М. Фірман, В.П. Яремчук // Застосування інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів та навчальному процесі : Матер. наук.-практ. семін. – Л. : Львівський юридичний ін-т МВС України, 2004. – 242 с.

**Fedorenko E. I., doctor of pedagogical science, professor; head of department
SPECIAL PEDAGOGICAL ASPECTS OF INFORMATION TECHNOLOGIES USE
FOR TEACHING BASIC LAW DISCIPLINES**

The author reviews the specific pedagogical aspects of the use of information technologies for teaching general legal disciplines. There is the analysis of the degree of this problem elaboration by the modern pedagogical theory and practice scholars. The author explains the gist of notion “information technologies in education”; defines the correlation between the notions of “information communication technologies” and “teaching aids”. The paper focuses on the specific aspects of information technologies which enhance the educational and cognitive activity of students (interactivity, feedback, intellectuality). The author describes the specific methods of guaranteeing the feedback from students to their teacher. There is justification of the possibility of the use of information technologies for solving complex educational and cognitive tasks which cannot be solved with the help of traditional teaching aids. The article shows the capacities of the use of information technologies in the context of students’ communicative and information competence. The author cites the example of using WebQuest tasks in teaching basic law disciplines.

Key words: information technologies in education; specific pedagogical aspects; basic law disciplines; students.